

ДАВЛАТ ТАДБИРКОРЛИГИНИНГ АҲАМИЯТИ

Файзиева Нилуфар Шухрат қизи

PhD.доцент Тошкент давлат иқтисодиёт университети “Иқтисодиёт” кафедраси

Дарҳақиқат жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий тузилмаси иқтисодиётда табиий монополиялар билан биргаликда шундай муҳим бўлган фаолият соҳалари ҳам борки, бу жараён давлатни ҳам тадбиркор ҳам бошқаларнинг тадбиркорлик фаолиятига шерик сифатида бўлишини объектив заруриятга айлантиради. Ўзбекистонда давлат ҳам сиёсий усқуртма, тадбиркор ва иқтисодий шерик сифатида фаолият юритади. Бу эса давлат мулки шаклидаги корхоналар билан бир қаторда унинг иштирокидаги корхоналарда молиявий муносабатлар юзага чиқишини билдирадики, бу жараённинг ўзига хос хусусиятлари ва қонуниятлари ҳамда шунга мувофиқ муаммолари ҳам мавжуд бўлади.

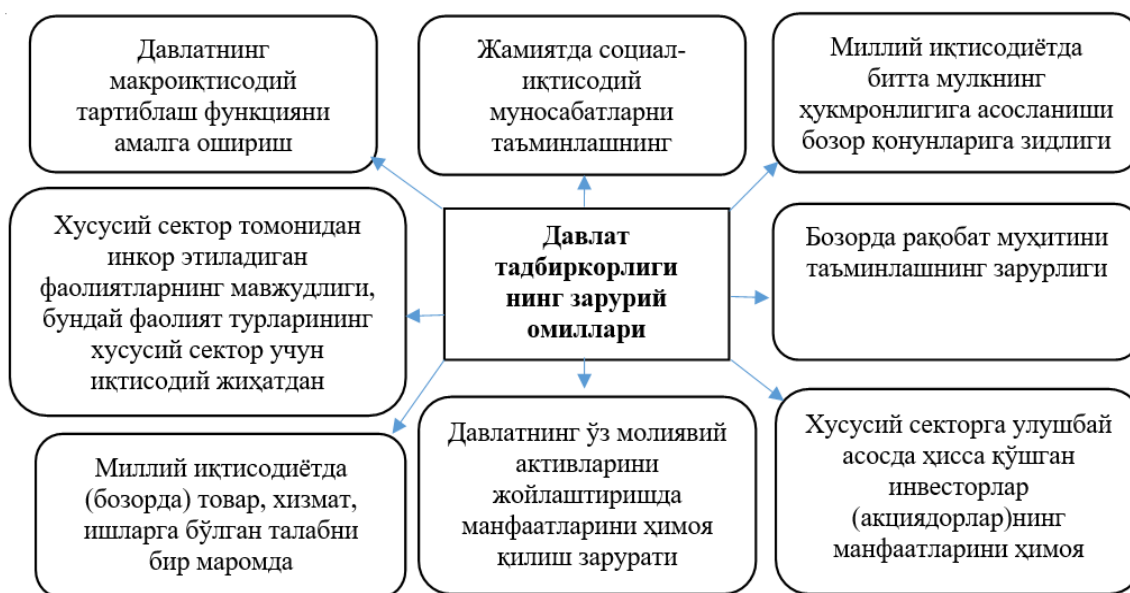
Айрим адабиётларда давлат тадбиркорлигини “иқтисодиётни тартибга солишнинг муҳим бир шакли сифатида баҳолаб, иқтисодиётни бошқариш ва рағбатлантиришда унинг аҳамияти ўта муҳимлигини кўрсатиб ўтади. Шунингдек, бу ерда давлат мулкани миллий бойлик доирасида эмас, балки, уни капитал, бозор муносабатларида шароитида фойда келтиришга қаратилган мулк¹” сифатида тавсифланади. Бир қарашда давлат тадбиркорлиги жамиятнинг миллий бойлиги бўлган ва давлат тасарруф этадиган захиралардан фойдаланиб, давлат тадбиркорлигида давлат қатта нуфузга эга бўлиши мумкин, аммо, бу ерда давлатнинг бундай тадбиркорлигида асосий мақсад фойда олиш эмас, балки иқтисодиётнинг муҳим тармоқларидаги иқтисодий муносабатларни давлат ўз назоратига олиш орқали, бир томондан миллий иқтисодиётни ривожлантиришни таъминласа, бошқа томондан шундай соҳалар борки, уларда тадбиркорлик юритиш хусусий сектор учун иқтисодий жиҳатдан ноқулай ҳисобланса, бошқа томондан миллий иқтисодиёт манфаатлари жиҳатдан бу ерда давлат тадбиркорлигини тақозо этади.

Давлат тадбиркорлиги замирида молиявий масала ётади. Аслида иқтисодий жиҳатдан олиб қаралганда тадбиркорлик қилишдан мақсад фойдага қаратилган

¹ Современные подходы к развитию государственного предпринимательства в российской экономике. Ационного развития материалы VII международной научно-практической конференции студентов, магистрантов, аспирантов и молодых ученых Москва фгбоу во «рзу им. Г. В. Плеханова» 2017

бўлсада, давлат тадбиркорлигида бу қоида тўлиқ амал қилмайди. Шу жиҳатдан олганда иқтисодий тизимининг барча шакллари шароитида ҳам давлат тадбиркорлигида фойда олиш бош масала эмас, балки, давлатнинг макроиқтисодий тартиблаш функциясида келиб чиқиб, миллий иқтисодиётни тартиблаш ва бир маромда ривожлантириш мажбуриятидан келиб чиқиб ёндошади. Бунда худди, собиқ иттифоқнинг иқтисодий тизимига ўхшаб барча мулкни ўз тасарруфига олиш орқали, ишлаб чиқариш соҳасида гегемонлик қилиши, бозордаги товар ва хизматларга бўлган талабни давлат тадбиркорлиги асосида қондириш тамойилида амалга ошириши мумкин, аммо, бу иқтисодий тизим қонунларига мос келмаслиги сабабли ўзини оқламаслигини кўрсатди, миллий бойликни давлат мулки шаклида тасарруф этиши ва уни тақсимлаш орқали молиявий масалаларини ҳал этиши мумкин.

Иқтисодий қонунлар ҳар қайси олинган миллий иқтисодиётда давлат тадбиркорлигини объектив зарурат қилиб қўядагича изоҳланади:

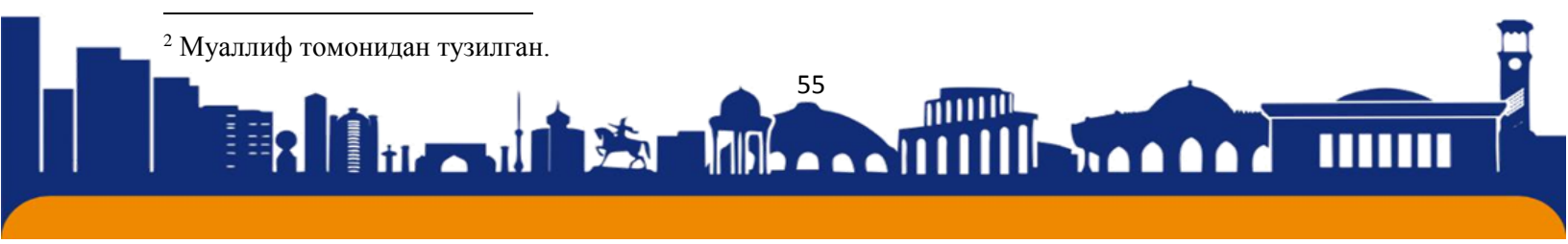

1.6-расм. Давлат тадбиркорлигининг зарурий омиллари²

Бозор муносабатлари асосига қурилган иқтисодий тизим аралаш шаклидаги иқтисодий тизимни тақозо этади. Бунда хусусий тадбиркорликнинг устунлиги, давлат тадбиркорлигининг зарурлиги, ҳатто давлат-хусусий шериклиги асосида иқтисодий фаолиятнинг зарурлигига асосланади.

Албатта, бошқа иқтисодий муносабатлар сингари давлат тадбиркорлигини тақозо этувчи айрим омиллар борки, улар давлатнинг жамиятда тадбиркор сифатида

² Муаллиф томонидан тузилган.

юзага чиқишини таъминлайди. Яъни, давлатнинг макроиқтисодий тартиблаш функцияни амалга ошириш лозимлиги, жамиятда социал-иқтисодий муносабатларни таъминлашнинг объектив зарурлиги, миллий иқтисодиётда битта мулкнинг ҳукмронлигига асосланиши бозор қонунларига зидлиги, хусусий сектор томонидан инкор этиладиган фаолиятларнинг мавжудлиги, бундай фаолият турларининг хусусий сектор учун иқтисодий жиҳатдан самарасиз эканлиги, бозорда рақобат муҳитини таъминлашнинг зарурлиги, миллий иқтисодиётда (бозорда) товар, хизмат, ишларга бўлган талабни бир маромда таъминлашнинг зарурлиги, давлатнинг ўз молиявий активларини жойлаштиришдан манфаатларини ҳимоя қилиш зарурати, хусусий секторга улушбай асосда ҳисса қўшган инвесторлар (акциядорлар)нинг манфаатларини ҳимоя қилиниш зарурлиги каби омилларнинг мавжудлиги давлатнинг тадбиркор сифатида амал қилишини объектив зарурат қилади.

Давлат корхоналарини молиялаштириш механизмини ўрганишда давлат тадбиркорлигининг моҳиятини ўрганиш катта аҳамият касб этади. Чунки, давлатнинг тадбиркор сифатида юзага чиқиши, тадбиркорликнинг шакли ва фаолият турларига қараб, фаолиятни молиялаштириш механизми ҳам шаклланади

